

Willinger, David, (ed). *Ivo van Hove Onstage*. London: Routledge, 2018, xxiii + 333 p. (ISBN 978 08 1536 608 9)

Slechts weinigen hebben de loopbaan van Ivo van Hove van zo nabij gevolgd als David Willinger. Hij was het die de allereerste artikels over 's mans eerste productie, *Geruchten*, publiceerde in *The Drama Review* en *De Standaard*. *Geruchten* was een kleinschalige productie die Van Hove met zijn pas opgerichte gezelschap AKT (Antwerps Kollektief voor Teaterprodukties) op de planken bracht. In eerste instantie werd het door de Vlaamse pers volledig over het hoofd gezien, maar toen Willinger, die onderzoek deed naar het theater in België, de aandacht vestigde op de uitmuntendheid van de voorstelling, liep de zaal alsnog vol. Het betekende het beginpunt van Willingers levenslange fascinatie met het werk van Ivo van Hove dat nu zijn weerklink gevonden heeft in een uiterst rijk gedocumenteerd boek dat de hele carrière van de theatermaker overspant.

Eerlijk is eerlijk, als we het over het oeuvre van Van Hove hebben moeten we er in één adem de naam van Jan Versweyveld aan toevoegen, zijn partner en side kick die veel meer is dan Van Hoves vaste scenograaf. Gedurende het hele maakproces zijn zij twee handen op één buik, een complementair brein. Versweyvelds ruimtelijke maar ook minimalistische decors zijn een uithangbord geworden voor de producties van Ivo van Hove.

Willinger schetst de eerste stappen van Van Hove in Antwerpen – voorstellingen die zich op het snijvlak van theater, performance en beeldende kunst bevonden –, over zijn artistiek leiderschap bij Zuidelijk Toneel in Eindhoven tot zijn directeurschap van het Holland Festival en zijn huidige functie van artistiek en zakelijk leider van Toneelgroep Amsterdam, nu het Internationaal Theater Amsterdam geheten. Ondanks zijn grote bewondering voor Van Hoves werk trapt hij nooit in de val van idolatrie. Zo gaat hij de moeilijke periodes waarmee de regisseur in de loop van zijn carrière geconfronteerd werd niet uit de weg. In het bijzonder de eerste jaren aan het hoofd van Toneelgroep Amsterdam waren uitermate stormachtig, met een ensemble dat zich geen raad wist met de afstandelijkere stijl van Van Hove in vergelijking met die van zijn voorganger Gerardjan Rijnders. Een aantal acteurs trok de deur misnoegd achter zich dicht. Dat zijn eerste producties voor het vlaggenschip van het Nederlandse theater ook maar lauwtjes onthaald werden, droeg bepaald niet bij aan het weerkeren van de rust in het huis. Stevige kritiek viel hem ook te beurt omwille van zijn beslissing het leiderschap van Toneelgroep en het Holland Festival te combineren.

Uiteindelijk zwichtte Van Hove voor de druk en trok zich terug uit die laatste functie.

Toch volgt Willinger geen (brave) chronologische volgorde. Hij kiest voor een interessantere piste waarbij terugkerende thema's in Van Hoves werk onderscheiden worden, zoals seks en geweld, of de moeizame relatie der geslachten, en selecteert bepaalde voorstellingen om die onderwerpen te belichten. Niet elke voorstelling wordt met deze benadering besproken, maar de diversiteit aan gekozen producties is wijdlopij genoeg om een mooie staalkaart te krijgen van de weg die Van Hove nu al gedurende vier decennia bewandeld heeft. De thematische classificaties gaan bovendien gepaard met uitgebreide voorstellingsanalyses.

Willinger is een betrouwbare en onderlegde gids die met veel precisie het werk van Van Hove duidt en contextualiseert, daarbij geholpen door zijn kennis van het Nederlands waardoor hij een sterk beroep kan doen op kranten- en tijdschriftrecensies. Bovendien toont hij zich bijzonder goed op de hoogte van de pluriformiteit van de zogenaamde Vlaamse golf in de jaren '80 die het theater in ons land de postmoderniteit binnenloodste, en van de vaak complexe politieke, religieuze en sociale achtergronden van België. Zijn benadering laat toe gemeenschappelijke eigenschappen van Van Hoves opvoeringen op het spoor te komen en vroeg met later werk te vergelijken. Slechts zelden kan dat eens leiden tot enige verwarring over de periodisering, maar veel meer legt het de echte signatuur van Van Hove en Versweyveld bloot.

Hoewel Van Hove lang niet de grootste theoreticus is, argumenteert Willinger met verve dat hij desondanks in de lichamelijkhed van zijn werk sterk beïnvloed is door onder meer Artaud en Grotowski. Na 9/11 ziet de auteur een meer uitgesproken sociale commentaar in de opvoeringen die dan weer geïnspireerd zijn door denkers als Bauman, Butler, Nussbaum, Rancière, Sloterdijk of Agamben. Tot zijn grootste voorbeelden behoort evenwel Patrice Chéreau. En zo zien we Van Hove hinkstappen tussen estheticisme en politiek engagement, een spreidstand die volgens Willinger wel eens het gevolg zou kunnen zijn van de dubbele pet van artistiek en zakelijk leider die hij draagt. Maar afgezien daarvan blijft het moeilijk Van Hove in een hokje te duwen. In de Verenigde Staten werd hij een 'maximalist minimalist' genoemd, en hoewel homoseksualiteit een weerkerend motief is in zijn voorstellingen, zoomt hij net zo goed in op man-vrouw verhoudingen. Zijn theater is zowel visueel als tekstueel en hij voelt naadloos de grens aan tussen rebellie en salonfähigheid. Zo zal hij vanuit een

bepaald pragmatisme het expliciete karakter van zijn voorstellingen voor een Amerikaans publiek wat bijvijlen.

In het tweede deel van zijn eigen bijdrage verschaft Willinger een nauwgezette analyse van verscheidene producties in een chronologische volgorde, maar met talrijke bruggetjes naar andere voorstellingen en de filmversies ervan. In die lijn liggen ook de essays van vijf andere *scholars* die zich richten op een aantal iconische voorstellingen. Omdat die beduidend korter zijn dan het boek van Willinger dat eraan voorafgaat geven zij de indruk een soort appendix te zijn, maar dat doet onrecht aan de evenzeer interessante analyses van een aantal van de hoogtepunten uit Van Hoves loopbaan die Willinger zelf maar terloops vermeld had. Johan Callens gaat in op de fascinatie van de regisseur met de Amerikaanse toneelschrijver Eugene O'Neill, terwijl Johan Thielemans de recentere marathon Shakespeare *Kings of War* bespreekt. Serge Goriely wijst op de theatraliteit die eigen is aan de films die Van Hove uitkiest om voor het toneel te bewerken, terwijl hij ook nagaat hoe de regisseur die overgang tussen verschillende media in de praktijk brengt. *Antigone*, met Juliette Binoche in de hoofdrol, werd maar lauwtjes onthaald, maar volgens Charlotte Gruber verdient die opvoering een herwaardering, en wel omdat zij speelt met het intrinsieke anders-zijn. Toeschouwers konden niet enthousiast reageren op een voorstelling die hen zo ook met zichzelf confronteerde, betoogt Gruber. Tot slot werpt Francis Maes licht op de encenering voor de Vlaamse Opera van Wagners *Ring des Nibelungen*. Zelf een musicoloog, besteedt hij ruime aandacht aan de uitvoering van de muziek. Daarnaast geeft hij inzicht in de verschillende interpretaties die aan de *Ring*-cyclus gegeven kunnen worden en vergelijkt hij Van Hoves insteek met die van andere producties. Twee eerder gepubliceerde artikels over *Roman Tragedies* zijn als een appendix toegevoegd, samen met een omstandig interview met de regisseur dat het boek afsluit. Daarin reflecteert Van Hove niet alleen op zijn 40-jarige carrière; het gesprek gaat ook in op zijn poëtica, werkprocedures, de rol van zijn gezelschap als een leidende culturele instelling in een stedelijke context en de mate waarin hij zich moest aanpassen aan de Amerikaanse context.

Hier en daar kunnen een paar aanmerkingen gemaakt worden; zo blijft de rol van componisten Eric Schleichim en Harry de Wit nogal onderbelicht, en wordt Edward Bonds stuk *Saved* ten onrechte toegeschreven aan David Storey (119), maar dit zijn slechts schoonheidsvlekjes op een zeer informatief en allesomvattend boek dat een bijbel is voor wie geïnteresseerd is in het werk van Ivo van Hove.

LAURENS DE VOS